

Abstract

La contribuziun intercuresscha a maun dal dretg matrimonial, dal dretg d'ierta e da l'uschenumnada «avugadia da schlattaina» la posiziun da las dunnas en il dretg civil grischun.

Cun il cudesch civil redigì da Peter Conradin v. Planta (1815–1902) ha il Grischun survegnì il 1862 per l'emprima giada in dretg civil unitar. Già il 1848/1850 existivan en il Grischun leschas davart l'avugadia, il dretg d'ierta ed il dretg matrimonial. En la lescha chantunala davart l'avugadia dal 1848 è la «avugadia da schlattaina» sur las dunnas nunmaridadas, las vaivas e las dunnas divorziadas vegnida perfecziunada ed unifitgada tenor l'exempel da Cuira. Ins snegava a las dunnas il dretg e la capacitat d'administrar sezzas lur facultad. Ellas survegnivan in curatur. Singulas vuschs progressivas che vulevan abolir quest statut devi dentant era. Ils adversaris però argumentavan cun la protecziun da las dunnas e rinviavan a la disa fermamain enragischada en il Grischun. Che dunnas vegnivan messas sut curatella pervia da lur schlattaina, era dal tuttافاتg usità en Svizra en il 19avel tschientaner. Pass per pass è quai lura vegnì abolì. Entant che Berna e Turitg avevan abolì la curatella sur las dunnas già il 1850, ha il Grischun mantegnì ella – però be per dunnas ritgas – fin a la lescha federala svizra davart l'abilitad d'agir persunala dal 1881.

A maun dad actas da l'avugadia a Cuira dal 1800 fin al 1850 mussa l'atura l'interess economic vi da l'avugadia da schlattaina ed explitgescha la muntada per las pertutgadas. Las dunnas na pudevan betg sa defender cunter la vendita da lur immobiglias ed ellas n'avevan era betg in dretg da cundecisiun tar l'investiziun da lur daners. L'exempel dad Ursula Ruben, ina dunna divorziata e bainstanta, che na dastgava betg emigrar cun ses spus en l'America, mussa co che las autoritads ed ils curaturs intervegnivan en la libertad persunala e la vita da las dunnas e quant stretg ch'il spazi d'acziun da las dunnas era. L'avugadia da schlattaina pudeva era esser in med per disciplinar las dunnas sin plaun social u per far valair pretensiuns da pussanza da l'antierur consort u da parents masculins. Ils interess da las autoritads e dals consorts u parents sa scuntravan là nua ch'i gieva per daners. Tar l'avugadia sur las dunnas steva en il center il mantegniment da la facultad. Cun quai vulev'ins probablmain impedir la depauperisaziun e schanegiar las cassas communalas. En in pauper chantun muntagnard, sco quai ch'era il Grischun en il 19avel tschientaner, era quai d'impurtanza centrala. Vi da l'exempel da Cuira vegn mussà che l'avugadia da schlattaina era medemamain in factur economic, perquai che las facultads da las dunnas gievan sco emprests en la circulaziun da daners e las immobiglias midavan maun.

Quai che fa surstar è il fatg che las Grischunas avevan da princip il medem dretg già en las leschas d'ierta da las Trais Lias. Emprovas da P.C. v. Planta da preferir ils figls en cas d'immobiglias agriculas, n'han gì nagin success pervi da la resistenza da la publicitad. Cun l'avugadia per

las dunnas ed en il dretg matrimonial stevan però a disposiziun medes impurtants per controllar l'ierta. Il dretg matrimonial grischun attribuiva a las dunnas ina posiziun inferiura. L'um era il «chau» da la famiglia ed aveva in dretg da disponer absolut sur da la facultad da la dunna. Ella restava bain possessura dal bain purtà en lèt, steva dentant buna cumplainamain per ils daivets da ses um. Sch'i deva in concurs, gieva tut sia facultad en la massa da concurs. Il Grischun aveva damai ina da las leschas matrimonialas las pli rigidas.

Peter Conradin v. Planta ha empruvà il 1861 da megliar la posiziun da las dunnas cun definir a moda pli generusa ils bains propriis e conceder a la consorta ina posiziun privilegiada en cas da concurs. Ma la cumissiun dal cussegl grond ha valità ils dretgs dals crediturs sco pli auts che la protecziun da la facultad da la dunna ed ha reduci sin in minimum las propostas da Planta. Era sch'il politicher e giurist vuleva megliar la situaziun da las dunnas en il dretg dals bains, aveva el en egl pli pauc l'egualità che la revalitaziun da la lèt e la protecziun da la famiglia – tenor ina da las tesas da l'autura. Planta aveva dà a la cuminanza matrimoniala ina structura fermamain ierarchica e limità massivamain l'abilitad d'agir da la consorta. Peter Conradin v. Planta, che giugava ina rolla impurtanta sco politicher, giurist e schurnalist en la segunda mesadad dal 19avel tschientaner en il Grischun, orientava ses maletg da la dunna tenor l'ideal da rollas burgais. Dumnas ed umens duevan, sin fundament da «characters da schlattaina» attribuids ad els, surpigliar rollas polaras en la societad. Las dunnas cun lur caracter miaivel e sensibel avevan lur sfera d'activitad en chasa. Ellas eran responsablas per il bainstar fisic e psychic da lur um e dals uffants.

Resumond pon ins dir che las dunnas eran fermamain dischavantagedas en il dretg civil grischun - cun excepziun dal dretg d'ierta. Iniziativas a favur d'ina egualisaziun na devi strusch, ina vasta discussiun publica davart ils dretgs da las dunnas mancava en il 19avel tschientaner.